

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse pise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

**Uredništvo Učiteljskega Tovarisa
v Idriji.**

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljke je pošiljati franko.

Učiteljski Tovarish izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 10.— K
pol leta 5.— „
četrt leta 2.50 „
posamezne številke po 20 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 15 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljnja uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

**Upravništvo Učiteljskega Tovarisa
v Ljubljani.**

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Slika s Koroškega.

Mnogo smo že pisali o šolskih razmerah na Koroškem, a niti enkrat nismo mogli napisati vesele besede. Koroškim Slovincem se godi tako, kakor da žive kje v tuji deželi, kjer ne poznajo zakona o enakopravnosti. Slučaj, ki ga imamo v mislih danes, je tale:

Za slavne vlade deželnega predsednika Heima je bil imenovan šolskim nadzornikom — meseca novembra 1908. — za Velikovski kraj Socher. Posebnih zaslug mu ne moremo očitati, to pa je vztrajno trdil ves čas, da je rodom Nemec. Mi tudi ne bomo preiskovali, kako daleč sega nemško pokolenje Socherjevo. To je v tem primeru postranska stvar. A imamo obračun s to osebo v drugem oziru. On je dobil nadzorniško mesto pod pogojem, da napravi izpit iz slovenščine, zakaj vsak učitelj na utraktivističnih šolah, oziroma nadučitelj mora biti sposoben za pouk v obeh deželnih jezikih. Socherju seveda ni treba tega. On se že nauči za silo slovenščine od učiteljev; saj znajo nekateri slovenščino prav imenitno. Ker pa zatira slovenske učitelje, pa mu ti niso vdani, pa se bo morda Socher učil slovenščine od šolarjev. Socher sam govori nekako slovensko narečje, ki ni doma ne v Zili, ne v Rožni, ne v Podjuni. Če slišiš to kolobocijo, meniš — da imaš pred seboj kako nemško kuharico, zaslužbeno par mesecev v Ljubljani. Za tako slovenščino ga gotovo ne zaveda noben pošten Korošec. Seveda, ker smo mi Slovenci manjvredna klada — saj nas je Lemisch, član dež. šolskega sveta, v deželnem zboru tudi tako lepo imenoval — potem tudi Socherju ni treba izobraževati se v slovenskem jeziku. Deželni šolski svet pa je tudi pod Hein-Metnicevo komando odpustil Socherju izpit, seveda je to samo formalna stvar, če že v popolnoma slovenskem okraju nadzornik pozna sredstvo za občejevanje z mladino, ali ne! Ne res, glavna stvar je pipa, pivo in Naglova politika, in pa morda, da se malce ustreza celovškemu Volksratovcem i. dr. Mi pišemo zdaj leto 1913., a gospod Socher še ni napravil izpita iz slovenščine. Potem pa še tisti hi-

navec Dobernig piše, da je odveč govoriti o — koroški Turčiji, zakaj Slovincem da se prav dobro godi, samo hujškači da delajo zgago na Koroškem. Mi pa zahtevamo od Socherja, naj napravi izpit, ali pa naj gre rakom žvižgat.

Vsekakor je tudi ta slučaj značilen za naše šolske razmere. Medtem, ko se naši diplomati z vso silo zavzemajo za šole v Albaniji, ne vidijo neznosnih razmer doma. Tako delajo s Slovani sploh in s Slovinci posebej v XX. stoletju, v stoletju kulture!

Slovenci na letovišča na Koroško.*)

Slovenski svet ti si krasan!

Le malo dežel je v Alpah, ki bi se glede lepote mogle kosati s Koroško! Lepa je Svica, lepa sta Tirolska in Francoska, toda vsega, česar ti nudi narava tam, vidiš tudi lahko v tužnem Korotanu, posebej v slovenskem delu! V tem oziru ga lahko nazivamo »rožni« Korotan in opravičeno je ime »Rožna dolina«. Ne bomo razmotrivali odkod prihaja to ime. Zadoštuje nam, da je dolina res rožna, o čemer se lahko uveri vsakdo.

Ne samo mogočno gorovje, ki utešuje želje hribolazca, tudi mična jezera krasijo naše doline! Ni treba posebej pripočati hribolazcem raznih vrhov, ker znajo to dobro vsakemu! In mična jezera? Vključ velikemu slovesu Vrbskega jezera širom Evrope se naši slovenski letoviščarji le malo ali sploh nič ne brigajo zanje! Je pač žalostno dejstvo, da domačini ne vedo ceniti svojega blaga in krastote svoje zemlje. Vključ vsej njeni veliki zanimivosti se mu zdi prevladovanje in prepušča jo rajši tujcu v občudovanje!

Tako videvaš po leti ob Vrbskem jezeru, med obilico letoviščarjev le malokateriga Slovenca, četudi leži jezero v popolnoma sloven. kraju. Preskrbljeno

* Slovenske liste prosimo, da bi po možnosti ponatisnili ta poziv.

Dopisniki.

je za hotele in primerna stanovanja, kakor pač boljših tudi drugod ni. Seveda niso podjetja v slovenskih rokah, ali temu je tako tudi drugod. Vrbsko jezero je veliko bolj znano med tujci, posebno Nemci, nego med Slovinci! Slovenec seveda hodi na letovišče kam na Laško ali Nemško, v Svico, na Tirolsko itd., v kraje, ki niso prav nič lepši in tudi ne nudijo več nego naša slovenska domovina. Tudi Baško jezero ne zaostaja za Vrbskim, kar se tiče lepote ali prometa, samo da ni tako obsežno. Priporočljivo bi še bilo tudi Klopinsko jezero na Spodnjem Koroškem, kjer je za tujce ravno tako vse najpriljubljenejše urejeno in ne drago! Žalibog, da ni nikjer najti Slovencev-letoviščarjev!

Lahko bi našli še veliko lepih krajev, kjer se mnogo skrbi za tujce, v Beli pri Železni kapli, v Tolstem Vrhu pri Guštanju v Kotljih istotam, v Rablju v Kanalski dolini itd. Da so naši slovenski kraji, oziroma da je slovenski del Korotana res lep, o tem nam govori ogromno število tujcev — Nemcev, ki prihajajo redno vsako leto! Čehi so edini med Slovani, ki so dokaj zgodaj spoznali krastoto slovenskega Korotana. Postavili so pod Grintavcem takimenovano »Češko koč« in vsako leto prihaja veliko Čehov na Jezersko pod Grintavec. Jezersko pa še ni najlepši kraj Koroške. V Rožni dolini, ob Vrbskem jezeru, v Kanalski dolini vidiš še veliko lepših mest! Žal, da Čehi ne zahajajo tudi drugam in se bolje ne seznanjajo z našo Koroško. Da se slovenski letoviščarji tako izogibajo Koroške, temu utegne biti vzrok politično razmerje med prebivalci. Toda o tem se vendar na letoviščih ne opazja toliko in gotovo ni teh ten vzrok!

Dohajanje slovenskih letoviščarjev bi imelo veliki pomen za narodni razvoj med koroškimi Slovinci! Ljudstvo bi spoznalo, da niso vsi tujci samo Nemci, marveč da so tujci tudi Slovenci, da so ljudje na svetu, ki govorijo isti jezik kakor zbirani koroški prebivalci sami. Tako pa vidiš v najlepših krajih same nemške tujce, kar vpliva neposredno na domačine, ki se polagoma navzemajo nemškega duha. Na ta način se ponemčujejo počasi in sigurno

naravno lepi kraji, kakor to opažamo ravno ob Vrbskem jezeru! — Zaradi tega tudi nemška narodna obrambna društva posebno podpirajo delovanje društva za tujski promet, takimenovani »Fremdenverkehrsvereine«. Poznajo pač veliko važnost takega delovanja.

Hvaležno delo »Sl. plan. društva« bi bilo, ako bi akcijo glede tujkega prometa, oziroma letoviščarjev vzelo v svoje roke ter bi s tem nekako zajezilo ponemčevalno delo »Fremdenverkehrsvereine«! S tem, da prihajajo nemški tujci v naše kraje, nastaja tudi potreba po nemških napisih, na kažipotih, gostilnah in trgovinah! Slovenec je pač gostitelj v prilagodenju k tujinstvu. Tako skrbi torej tudi tujski promet za to, da popolnoma slovenski kraj dobiva nemško lice, in tujec ima vtisk, da se nahaja sredi nemškega raja!

Ne samo zaradi lepote dežele je vredno hiteti na Koroško! Tudi v zgodovinskem oziru nudi Koroška marsikaj! Tu se lahko zamisliš v lepe, starodavne čase gospostva slovenskih knezov — na »Gospodstvem polju« blizu Celovca — ter gradiš v duhu mesto Virunum istotam! V glavnem mestu si lahko ogledaš razne izkopine tega kraja. Tudi v Podjuni dolini najdeš mnogo izkopin, kakor n. pr. pri »Sv. Hemi« blizu Klobasnice, kjer je stal tempel boginje June in kjer je še videti razvaline močnih gradov poznejših časov, kakor »Hudi grad«, »Zinek« itd.

Potnik more občudovati razne narodne noše v Rožni ali Zilski dolini ter si tudi obenem ogledati stare narodne igre (ples pod lipo pri Ziljanah). Prilike je tudi za proučevanje starih slovenskih narečij, kakor Podjunskega ali Ziljskega. Korotan nudi torej dovolj vsakomur, ki se zanima!

Slovenci onstran Karavank! Prihajajte k nam v naš lep Korotan, dokler je še v naših rokah! Čemu naj je predor Karavank? Marli v to, da se lažje dozida nemški most do Adrije? Ne, ne! Krepi naj narveč osamljeni slovenski Korotan, ki nudi izletniku tudi mnogo užitka in razvedrila!

LISTEK.

Tovarišu Fran Kalanu v spomin.

Kdo je mislil na to! — Prišlo je s hitrim koraki — mnogo prerano je prišlo — prezgodaj Te je ugrabila bela žena. Niso se še uresničile Tvoje želje, ne izpolnili Tvoji upi, a že si moral zapustiti dolino solz ter se preseliti v kraj veselja in plačila, ki ga tu na tem svetu nisi prejel. Tam se ne loči bogatin od siromaka, ne odlikovani od zatiranega.

S težko roko nas tepe bridka usoda, a ni ga angela rešilca, dokler se nas ne spomni smrt, češ, tu zdihuje še eden v bedi pod težkim jarmom — rešim ga.

Nismo pričakovali te ure — a prišla je — da, prekmalu.

Ob znožju sivih gorenjskih velikanov Ti je tekla zibel. Usoda pa Te je prestavila daleč od ljubljenskih krajev. Ni čuda torej, da so bile Tvoje misli in želje:

Nazaj v planinski raj!

Želel si:

Dajte mi planine moje . . .

saj jaz planin sem sin!

Ni se Ti ta vroča želja izpolnila, prej si moral izpiti kupo grenčice do dna.

V počitnicah sva se ločila s trdnjo nado, da se snideva v lepi Gorenjski, a prišlo je drugače.

Svet ni imel v srcu usmiljenja do učitelja trpina — in tudi sedaj ga nima. To bridko resnico občutimo vsi. Kogar usoda tako sovraži, da ga vzgoji za učitelja, temu je pač odmerila največjo kupo trpljenja.

Le malo jih je, ki jim je dovoljeno boljše življenje ob zlati skledi.

Tako životarimo in ne znamo ne dneva ne ure, niti ne vemo, kateri bo prvi, ki pride za teboj v boljše življenje. Kdo ve?

Šofer skrbi za svoj voz prav po očetovski, ga maže in mu priliva, da ne opeša na potu.

A naš šofer? Ta nima srca, igra se z našim življenjem kakor paglavci z metuljem. S kruto roko nas odriva ter nam ne privoščiti niti življenjskih pogojev; saj smo samo učitelji, ki moramo takoj ob vstopu v življenje z eno nogo v črno jamo.

Vključ trpljenju in bedi si ohranil svoj značaj neomadeževan, in takega želimo ohraniti tudi mi.

Prezgodaj — dragi tovariš — Te je odtrgala usoda od Tvoje družine, ki žaluje za očetom, prerano si moral zapustiti krog tovarišev sotrpinov, a Tvoj duh bo

živel i sedaj med nami, ki Ti ob slovesu želimo:

Dolgo naj živi Tvoj spomin!

Josip Gorišek.

Razvoj slovenskega knjižnega jezika v jugoslovansko smer.

Poedinci so se upirali, a niso nič opravili. Jezik se je razvijal in se razvija v jugoslovansko smer.

Ta razvoj pa se ne tiče oblik, ampak jezikovne vsebine, besednega zaklada. Treba ti je le malo se ozreti po dnevnem tisku in brž se boš uveril o tem.

V mnogih slučajih imamo nekake dublete, t. j. za isti pojem dvoje sinonimnih izrazov, eden je bolj samoslovenski, drugi pa je obenem srbohrvaški, in ta-le zadnji se pri nas rabi bolj v poeziji, dočim služi prvi v prozi; n. pr.: streha-krov; jokati-plakati; strup-otrov; rešitev-spas; prsi-grudi; suženj-rob; jeza-gnev; tolažiti se-tešiti se; nepremagljiv-neodoljiv; deklica-devojka; obrekovalac-klevetničnik; barva-boja (trobojnica); prostost-svoboda . . .

Za poetom pride govornik in člankar. Prav značilen je v tem oziru jezik v Finžgarjevem romanu »Pod svobodnim

solncem«; tam čitamo v I. delu: vojniki (76), slavlji (249), odoleti, oklevati (obotavljati se, 78), opasen, požuriti se, (31), jediti se (156); — v II. delu: otrovan (15), vzruženost (52), skiniti šlem z glave (182), zločest (227), dragulj (165), zmija (293). Tu je omeniti tudi vokative moških samostalnikov, kakor: Radovane! Iztoče! stotniče! gospodare! godče! starče! — Stritar je rabil v prevodu »Mrtvškega ženina« (Dvořak) dosledno košulja = srajca.

V tej zvezi lahko omenimo še, kako prehajajo srbohrvaška reka, pogovori in reki v naš jezik; n. pr. se pogostoma pri nas citira: »Za krst častni i slobodu zlatnu!« — »Zora puca, bit će dana.« — »Svaka sila do vremena.« — »Uzdaj se u se i u svoje kljuse!« — Tudi: »Tuje poštu, svojim se diči!« — »za obšjeniti prostotu.« — »Pa mi smo ljudi.« — »Bogme.« (»Veda« II., 598), »bogami«.

Drug paralelizem je ta, da imamo isto besedo v slovenski in v srbohrvaški obliki in da se srbohrvaška oblika rabi za preneseni pomen; na pr.: člen-član; prepad-propadnem; Sokolska »župa«. Zložen-sloga, složen (tudi glagol: »Narodnosti so se složile«, Knaflič v »Jugosl. vprašanju 47).

Mnogo besed je, ki jih poznamo bolj iz srbohrvaškega knjižnega jezika nego iz

Nadučitelj Rudolf Horvat:

Alkoholizem in politika. *)

Uvod.

Častita gospoda!

Izmed vseh današnjih in včerajšnjih predavanj je gotovo moje najbolj kritično; zakaj odpri moram mnogo ran, ki jih ima naš narod; pa »resnica oči kolje«, pravi slovenski pregovor.

Toda ako hočemo bolezen prav zdraviti in jo hočemo tudi ozdraviti, je najprej potrebno, da spoznamo natanko vse te rane in njih provzročitelje, ker le na ta način je mogoče napraviti pravo diagnozo.

Prehajam takoj k stvari!

Alkoholizem vobče.

Alkoholizem ali pijančevanje je skoraj tako staro kot človeški rod. Lahko z gotovostjo rečemo, da ni ostal noben narod doslej popolnoma prost tega strašnega zla. Zaradi ugodnih sedanjih prometnih sredstev se je pa razširil kralj alkohol prav po vsem svetu. Tod mori človeštvo hujše kot kuga, glad in meč. Statistično je dokazano, da pokonča alkohol samo v srednji Evropi na leto nad 1 in pol milijona ljudi; razdira družinski mir in blaginjo ter provzroča strašno moralno propalost.

Zaradi njega propada rod za rodom in na njegov rovaš moramo prišteti tisoč in tisoč pobojev in dugih zločestev.

Da je ta sovrag človeštva našel pot tudi med naš mali narod, je več kot dovolj znano.

Mnoge narodne popevke, ki visoko slavijo »to vinsko zlato kapljico«, pa nam jasno pričajo, da so uživali tudi naši predniki to opojno pijačo, ki pa je bila pristna in niso je pili redno dan za dnevom ter čez mero le ob posebno pomembnih dneh.

Zato je ostal narod trden in zdrav in še pred 100 leti je mogočnemu Napoleonu najbolj imponiral ilirski polk — slovenski mladeniči — po svojih krepkih in visokih postavah.

Današnja pijača in zlasti žganje je pa zamorilo vso poezijo ter svežost telesa in duha.

Jaz prihajam od skrajnega jugozahodnega dela naše lepe Kranjske dežele, iz Reške doline, koder doslej zaradi bližine vinorodne Istre ljudstvo še ni bilo tako jako vdano žganjipitju; toda v svojo žalost moram poročati, da se je zaradi zadnjih dveh slabih vinskih letin konsum žganja silno zvišal.

Zaradi tega propada narod duševno in telesno; opaziti ni nobenega napredka, marveč precejšnje nazadovanje. Lahko rečemo, da našemu narodu vobče več škoduje alkoholizem, kakor vse izseljevanje in germanizacija.

Potrebna so naša obrambna društva, toda še mnogo več protialkoholna agitacija in tozadevni pouk.

Alkoholizem in šolska mladina.

Najbolj žalostno je pa dejstvo, da se alkoholizem širi tudi med ljudskošolsko mladino, čemur je kriva nevednost staršev v 98%, časih pa naravnost upor proti učiteljevemu opominu, oziroma pouku.

Pred par dnevi sem se hudoval nad nekim dečkom-šolarjem, ki je prelomil abstinenco, napram prodajalki neke naše trgovine, kjer točijo tudi žganje.

Že bolj priletna prodajalka pa mi pravi: »Ne hudište se toliko nad padlim dečkom, marveč mnogo bolj nad starši, ki za-

*) Iz predavanja na III. slovenskem protialkoholnem kongresu o Božiču v Ljubljani.

vajajo svoje otroke k uživanju žganja, kar opazujem skoraj slehri dan.

V začetku letošnjega šolskega leta je prišla k meni mati nekega mojega učenca, ki me poprosi, naj vendar ne silim njene sina v abstinenco. Povedala mi je, da mora delati že na polju ter zato težko uživa samo suh kruh. Naj torej dovolim, da bi smel vsaj piti nekoliko vina na dan.

Seveda nisem mogel ugoditi tej »mili« prošnji ter, pojasnivši ji, da je za otroke najboljša pijača voda, sem odpravil nezadovoljno mater.

Neki drug deček iz žganjepisve družine pa me je motil pri mojem protialkoholnem pouku v šoli.

Bilo je lansko šolsko leto, ko sem nastopil svoje sedanje službeno mesto. Moje prvo delo je bilo, svoje nove učence navdušiti za abstinenco; ali ko končam svoj prvi nagovor, začne ta malopridnež z gestami rok in glave kazati in hvalisati do broto sladkega vinca. Pri tem nenavadnem prizoru so se ostali učenci seveda glasno zasmeli, in uspeh mojega pouka se je skorajda izjalovil.

Kaznoval sem sicer prav ostro mladega alkoholnega prijatelja, toda spomin na ta prvi prizor se je še mnogokrat zbujal pri podobnem pouku.

Sploh je bil pouk proti alkoholu v šoli jako težaven in marsikaterikrat brezuspešen vzlic temu, da sem svoje učence zbujal in vneljal z lastnim zgledom kot 12letni abstinenc. Vnanji milje je bil vendarle močnejši.

Skupni boj alkoholizmu.

Alkoholizem ni nikaka posebnost posameznih narodov in se tudi ne ozira na vremenske razlike. Alkoholne pijače uživajo ljudje na skrajnem mrzlem severu kakor v najtopplejšem kraju na jugu.

Kralj alkohol ne pozna nobenih mej; zaradi tega se bojujemo proti njemu vsi oni, ki imajo pravo ljubezen do nesrečnega človeštva. Kdor opazuje trezno, spozna na prvi pogled, kako silno trpe vsi sloji zaradi alkoholnega strupa.

Zato je opravičen in nujno potreben protialkoholni boj, ki se je začel v Severni Ameriki v 2. desetletju preteklega stoletja.

Za ta boj so bili vneti vsi poštenomisleči ljudje brez ozira na vero ali narodnost.

Prvi so napovedali boj kralju alkoholu protestantje in frimasoni. Par let pozneje katoličani na Angliškem. Na Nemškem se imenujejo prostozidarji — »Guttemplarije«, ki so imeli v letu 1906. 1000 lož s 30.000 člani, ki so vsi — abstinenci.

Ta fakta navajam zaradi tega, ker se nahaja med Slovenci mnogo takih, ki so sicer zmerniki ali celo zdržniki, ki pa nočejo pristopiti k edini slovenski protialkoholni organizaciji, izgovarjaje se, da je naše abstenenčno gibanje — »klerikalna« politiška namera.

V eni zadnjih števil »Slovenca« čitam, da se je pri zadnjem ljudskem štetju vpisalo na Kranjskem samo 38 oseb za brezverce, skoraj vsi ostali pa kot katoličani.

Iz tega dejstva lahko sklepam, da bi se mogel še mnogi slovenski abstinenc ali treznik pridružiti naši »Sveti vojski«, če tudi je slučajno drugačnega politiškega prepričanja kot predsednik J. E. Kalan; saj je ideja, za katero se borimo, vendarle ena — skupna, uničenje kralja alkohola.

Janeza Kalana poznam iz mnogega osebnega občevanja ter odločno izjavljam, da je on odličen Slovenec, ki ga vodi pri tem težavnem poslu edino prava ljubezen do trpečega slovenskega naroda.

Enako potrjujem kot odbornik, da je slovenska protialkoholna organizacija nad-

strankarska, kakršen je tudi naš sovrag — alkohol.

Sploh zasleduje slovenska protialkoholna organizacija v prvi vrsti etični moment. Zato vsak pravi narodnjak, ki resnično ljubi svoj mali slovenski narod, brez premišljevanja v naš krog vsaj dotlej, dokler ni ustanovljena druga enaka protialkoholna organizacija; zakaj le v trdni falangi bo moči kaj storiti proti najhujšemu narodovemu uničevalcu — alkoholizmu!

Domača politika in alkoholizem.

Predvsem konstatiram, da so na Slovenskem vse politiške stranke v principu za treznost naroda; žal, da v dejanju ni vse tako, čemur je največ kriva politika, ki pozna »le samo sebe« — kakor opravičeno trdi Carmen Sylva, rumunska kraljica.

V dokaz temu navajam par najbolj značilnih slučajev.

Vseslovenska Ljudska Stranka je napovedala in tudi vrši po svojih listih odličen boj proti alkoholizmu; v njenem okrilju se je ustanovila edina slovenska protialkoholna organizacija in največ zdržnikov in treznikov pripada tej stranki.

Toda v zadnjem zasedanju kranjskega deželnega zbora so se uprav iz vrst Slovenske Ljudske Stranke našemu plemenitemu stremljenju čule tako močno nasprotne besede, da je marsikateri slovenski abstinenc moral začeti dvomiti o pravi iskrenosti protialkoholne propagande po njenih časopisih.

Ker se v politiškem boju uporabljajo vsa mogoča sredstva, samo da se premeta nasprotnik, tako se je poslužila tudi slovenska napredna stranka ravno protialkoholnega časnikarskega delovanja S. L. S. ter s tem orožjem nastopala proti njej na različnih volilnih shodih.

V pošteb pride še končno socialno demokratiška stranka. Ta navdušuje s druge v svojem listu »Zarji« med vsemi slovenskimi listi najbolj in najočitneje za abstinenco, toda ne iz kakih višjih ozirov, marveč zgolj iz praktičnega, politiškega vzroka, kar socialni demokrati sami javno izpovedujejo.

Izkušnja jih namreč uči, da so abstinenci najboljše agitatorji za razširjevanje njihovih idej, kakor poroča nemška revija »Custos« iz leta 1909.

Avstrijska politika in alkoholizem.

V Avstriji se je moderni protialkoholni boj pričel najpozneje med kulturnimi državami, in še tedaj niso bile katoliške stranke prve, marveč socialni demokrati.

Naša visoka politika pa sploh ni naklonjena našemu gibanju, za kar je iskati vzroka v finančni mizeriji države same ter posameznih dežel, in je to žalostno dejstvo posebno drastično opisal poslanec g. dr. Krek v zadnjem zasedanju kranjskega deželnega zbora pri »debatu o alkoholu«, rekoč: »kar se tiče financ, je žalostno, a je dejstvo, da je edina zarja boljših financ vseh dežel rdeči nos žganjarja!«

To dejstvo ter ugovori raznih krščevnih in nekrščevnih pivovarniških in žganjarskih kapitalistov so dalje tudi vzrok, da še danes po več letih ni rešena v državni zbornici predložena postava proti pijančevanju in drugi enaki predlogi ter peticije raznih abstenentskih društev.

Politika — roparica.

Tako jo tudi imenuje Carmen Sylva, in prav ima. Kot takšna se je pokazala že brezštevilnokrat, zlasti pa glede alkoholizma najbolj po odkritju Amerike.

čitatelju morda zdele nenavadne, nove; za kakih 10 let bodo običajne.

Kako se besede udomačijo, nam kažejo sledeči zgledi iz zadnjih 80 let: Leta 1838. sta se kot »manj znani besedi« navajali besedi: »sluga«, »bedak«, »plašč«, »juha« ... L. 1843. se je zdelo potrebno, z nemškim prevodom tolmačiti besedo »sloboda«, »briga«. L. 1851. so pisale »Novice«: »Beseda župnik pomeni v južnoslovenskih deželah »fajmošter«, na Slovenskem je pa prostemu narodu še malo znano in ker je nemška župa (Suppe) v pomenu juha sploh zelo vkoreninjena, se ne bo dala še kmalu sploh vpeljati.« In »Glasnik« je leta 1867. odločno uvažal besedo »živec«, češ, to besedo imajo tudi Beli Kranjci in jo rabijo vsi drugi naši južni bratje.

In tako bodo besede, ki se dandanes morda še komu manj navadne, čez par desetletij prav vsakdanji izraz.

Neopazno, bi rekel, se vrši ta razvoj; nikdo ne čuti pri tem nobenih »bolečin«; nikdo nima nobene škode pač pa imamo kot poedinci in kot celota velik dobiček. Zato bomo z zadovoljstvom spremljali ta razvoj, da, celo pospeševali ga bomo, kjer in kolikor bo mogoče.

Politika Evropejcev je zahtevala vso odkrito zemljo zase. Zato so s puško in mečem uničevali tamkajšnje prarode. Ker jim pa moralno orožje ni zadosti hitro uničevalo ubogih Indijancev, so si privzeli za pomočnika še mnogo hujše uničevalno sredstvo — ognjeno pijačo, žganje.

Ker ni bilo nikogar, ki bi preprečil strašni alkoholizmu, ki se je začel širiti z grozovito hitrostjo med šibkimi Indijanci, je ta zlodej tako strašno kosil med njimi s svojo smrtno koso, da je zadnja statistika od tega nekdanjega mnogomilijonskega naroda našla še nekaj manj kot eno desetino milijona.

Enako je uničil alkoholizem več rodov v Afriki in na Polineziji.

Vojaštvo in alkoholizem.

V vsaki državi se vsi najvišji in srednji politiški krogi posebno prizadevajo ojačiti in pomnožiti vojaško moč. Ali ti krogi so prišli končno do spoznanja, da je vztrajnosti in splošni telesni kreposti vojaštva najhujši nasprotnik — alkohol. Zategadelj so se začeli zanimati odločilni krogi tudi v Avstriji, kako preprečiti čim najhitreje pijančevanje med vojniki, in na III. avstrijskem protialkoholnem kongresu v Solnogradu je bila kot glavni predmet obravnavana tema: »Alkohol in vojaštvo«.

Izmed vladarjev se je za abstinenco najbolj zavzel nemški cesar Viljem II. Najodločneje je govoril častniškemu naraščanju dne 21. novembra 1910. leta, rekoč doslovno: »Prihodnja vojska bo zahtevala zdravih živcev in zmagovalcev bo oni narod, ki bo mogel zaznamovati najmanjši konzum alkohola.« In pristavil je še: »Odpovejte se alkoholu in povzdignili boste pravost in moč mojega naroda!«

Toda zgodilo se je, česar se ni nihče nadejal.

Nemški pivovarniški kapitalisti so protestirali proti cesarjevemu pozivu ter se pobahali obenem, koliko so že žrtvovali k prostovoljnemu prispevku za zgradbo novega — ladjevja.

Pa pomagali ne bodo nobeni protesti proti abstinenčni vojaštva, zlasti sedaj ne, ko smo že gledali, oziroma brali o uprav čudežnih dejanjih, kakršnih je zmožno le trezno vojaštvo.

Naši slovanski bratje na Balkanu, Srbi in Bolgari, so namreč dosegli tolikšne trijumfe vztrajnosti in junaštva poleg drugih momentov največ le zaradi popolne zdržnosti med vojno in velike zmerčnosti v svojem življenju sploh.

Premagali so popolnoma nekulturnega — zverskega Turčina!

Ta dejstva — tako upamo — bodo tudi v naši državi odprla oči našim državljenikom, da bodo začeli z najostrejšim bojem proti alkoholizmu med vojaštvom, potem tega pa tudi med ostalimi avstrijskimi državljani, kar bode imelo poleg kulturnega gotovo velik denarni efekt.

Politika v službi abstinence.

»Svaka sila do vremena«, se glasi hrvaška prislovice, ki se je po nekod že obistinila celo glede alkoholizma.

Naše severne evropske države, Finsko, Švedsko, Norveško in Dansko, ki so ječale pred dobrimi 80 leti še mnogo bolj v žganjarskih sponah kot naša slovenska domovina danes, so se teh suženjskih verig že skoraj rešile.

Seveda tudi tam ni šlo gladko — skokoma.

Začetek protialkoholnega gibanja je bil enako neznaten kakor pri nas.

Danes so med vsemi narodi najbolj trezni Finci, ki imajo tudi najostrejšo protialkoholno postavu. Njen poglavitni odstavek se glasi: »Trgovina in prodaja

slovenskih dialektov, ki pa so sedaj v našem knjižnem jeziku povsem običajne; tako: smatrati, smisel, urnebesni (klici), oriti se, trvdka, čitam, čitanka, skupščina, čestitam, komad, razigran, jako, nakit, odgoditi (skupščino), onesvestiti se, izpit, iztok, kolebati ... Malo manj navadne, a vendar že navadne so n. pr. besede: proščenje (cerkveni shod), steči si zasluge, koprena (= pajčolan, tančica, n. pr. »Pod svobodnim solncem« I. 56), obaviti posel (na pr. Gangl, Zbrani spisi III. 44), vrló lep; okrenem se, obavam posel, zadržati, činjenica (»Veda« III. 114), groznica (mrzlica), na pr. Cankar v »Milanu in Mileni«, 4), pažnja, upotrebljavam, vrló rutiniran, vzpostaviti (»Slov. Narod« 11. in 18. marca 1913, »Slovenec« 4. januarja 1913), razsulo, tiralica (Steckbrief), vzrujanost (vznemirjenost), tračnice, pristati na kaj (na pr. tudi L. Pintar v »Časopisu za zgodovino in narodopisje«, IX. 125), zapaliti (si cigareto), prilike = razmere; drug = tovariš; pozornica (v gledališču).

Prav dandanašnji prehajajo v besedni zaklad našega knjižnega jezika sledeči izrazi: izvadek (na pr. »Slov. Branik« 1913, str. 5, »izvleček«), primerek (= eksemplar, na pr. dr. Kidrič v »Časo-

pisu za zgodovino« IX. 72), nanizati (na pr. v »Voditelju« XVI. 1913, str. 51), opreka, dojmiti se (= vtis napraviti), jurš (= naskok, »Slov. Narod« 8. okt. in 25. okt. 1912, tudi v »Slovenca«), remekdelo (Meisterstück, na pr. dr. Prijatelj v »Vedi« III. 68), lupežnik (tolovaj), lebditi mi kaj pred očmi, običavati (»Slov. Narod« 7. januarja 1913), odražati se, poreklo, zavičaj (n. pr. dr. Kidrič v »Časopisu« IX. 83), neopozvana vest (= nepreklicana, »Slov. Branik« 1913, str. 98), zlobnobi proroki (= zlousodni proroki, »Slovenec« 17. marca 1913), blagodarim (= zahvaljujem, »Sl. N.« 18. apr. in 25. apr. 1913), zabašuriti (skrivoma potlačiti); — čajanka (= čajni večer se je uvela pri izletu slov. inženirjev v Zagreb, jeseni 1912; vzdaje; uvrediti (= poskodovati, v nekem rokopisu), narokvice (= »Pod svob. solncem« II. 134); primetba (L. Pintar v »Časopisu IX. 127) = pripomba; »mačevanje« kot strokovni izraz; iztančiti (»Ljub. Zvon« 1913, 104); glumiti (= v gledališču igrati (notica intendant v »Slov. Narodu« 21. marca 1913); dojmiti se (vtis napraviti); — sicer nekoliko težka tvorba, a potrebna; »nepredvidjeno« (»Slovenec« 18. aprila 1913).

Nekatere izmed teh besed se bodo